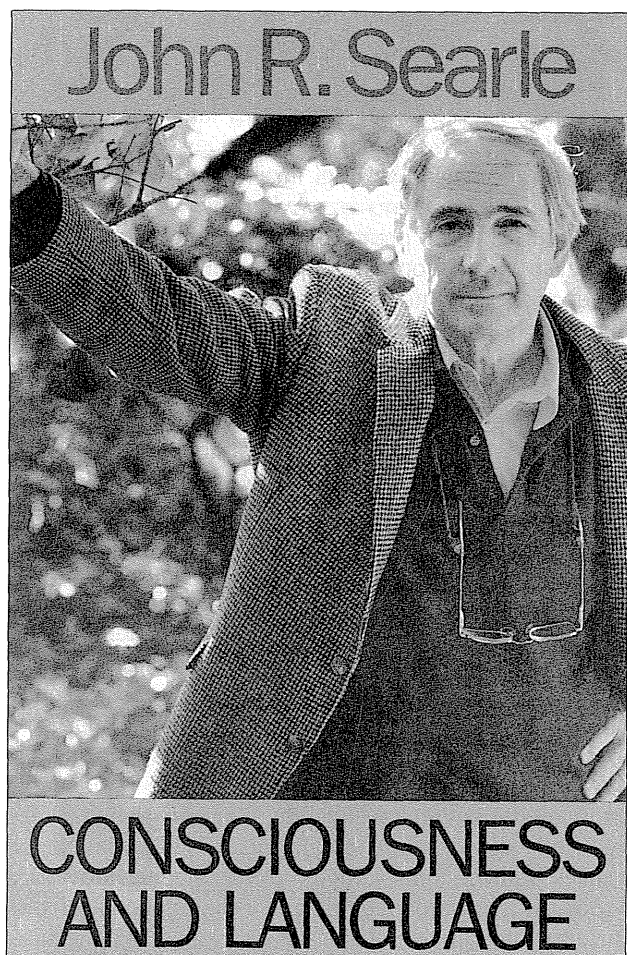

Kot temeljni problem, ki se pojavlja v različnih smereh njegovega raziskovalnega interesa, Searle izpostavlja naslednje: kako imamo lahko enoten in teoretično zadosten opis (razlago) samih sebe in naših odnosov z drugimi ljudmi ter tudi z naravo? Ta problem se granulira na več vprašanj o tem, na kakšen način in pod kakšnimi pogoji lahko obstajajo socialna ontologija, socialni objekti, socialna dejstva in socialni procesi, nekaj, kar lahko obstaja samo zaradi naše volje, ne glede na tisto, kar obstaja "by default" (naravne partikule v polju sil, brutalna fizična dejstva); kako lahko ustvarimo pojem sebe, ki je konsistenten in koherenten z opisom sveta, ki ga podaja naravoslovje, še zlasti fizika, kemija in biologija. Searle meni, da mora filozofija, tako kot naravoslovje, odgovoriti na naslednja vprašanja: Kaj je govorno dejanje? Kaj je zavest? Kaj je intencionalnost? Kaj je družba? Kaj je racionalnost? Mentalna stanja so del naravne zgodovine biološkega življenja, povzročajo jih nevrobiološki procesi v možganih; znanja o tem, kako funkcionirajo fiziološki organizmi, ki imajo možgane, ne smemo zanemarjati. Z navedenimi fenomeni se Searle ukvarja v prvih šestih esejih.

Najpomembnejša vprašanja, ki si jih Searle zastavi v nadaljevanju, so vprašanja, ki sodijo v kognitivno zna-

nost: funkcionalna in anatomsko arhitektura percepcije, razumevanje in uporaba jezika in racionalnega dejanja. Rečemo lahko, da se Searle ukvarja z iskanjem vzročnih razlag, ki se nanašajo na funkcije bioloških organov, kot so človeški ali živalski možgani. S tem v zvezi je predvsem esej *Individual Intentionality and Social Phenomena in the Theory of Speech Acts*, v katerem Searle vzpostavi zvezo med socialnimi objekti kot intencionalnimi objekti, na katere je usmerjeno individualno intencionalno dejanje v govorni reakciji ali v govornem dejanju. V primeru, ko ne obstaja socialna ontologija kot *background*, ki si ga delimo, pride do konflikta med pomenom besed in njihovim razumevanjem.

V knjigi *Consciousness and Language* John R. Searle znova odgovori na omenjena vprašanja, ki temeljijo na nevrobiološki filozofiji, raziskavah logike jezika in logike delovanja.

Nijaz Ibrulj

Rima Shore: RETHINKING THE BRAIN: NEW INSIGHTS INTO EARLY DEVELOPMENT. New York, Families and Work Institute, 1997, 92 str.

Novi pogledi na otrokov zgodnji razvoj Rime Shore so delo, ki si zasluži pozornost vseh, ki delajo z otrokom in imajo vpliv na njegov razvoj. Delo je izšlo v okviru ameriške založbe Families and Work Institute, ki je specializirana za izdajanje publikacij, strokovnih del in znanstvenih izsledkov proučevanja otrokovega razvoja, njegovih zakonitosti in omogočanja možnosti za njegov nemoten potek.

Pobuda za nastanek knjige *Rethinking the Brain* je bila mednarodna konferenca z naslovom *Razvoj možganov pri majhnih otrocih: nove meje za raziskovalce, politike in praktike*, ki je bila organizirana z namenom, da bi opozorila na kritično vlogo zgodnjega razvoja možganov za celotno družbo. Na konferenci, ki je potekala junija 1996 na Univerzi v Chicagu, je sodelovalo 150 vodilnih mednarodnih znanstvenikov s področja nevrofiziologije, otrokovega razvoja in zgodnjega poučevanja.

Delo Rime Shore prinaša najnovejše ugotovitve nevrologov o razvoju možganov, ki so bile predstavljene na konferenci, in jih dopolnjuje s predlogi, kako ta "visoka" znanstvena spoznanja uporabiti v procesu vsakodnevnega zagotavljanja otrokovega razvoja. Delo navaja najnovejša znanstvena spoznanja, hkrati pa se trudi prikazati, kako le-ta znanja uporabiti pri reševanju nujnih razvojnih problemov, s katerimi se srečuje vsak od staršev. Ravno slednji aplikativni vidik "nerazumljivih" znanstvenih teorij v prakso, kar je redkost znanstvenih monografij, daje delu posebno svežino in čas ter s tem veliko vrednost. Kot je zapisal v predgovoru Irving Harris, je *Rethinking the brain* bogato teoretično, znan-

stveno delo, ki hkrati po učinkovitih poteh predstavlja nova vedenja javnosti. Temelj odlične povezanosti med teorijo in prakso prav gotovo predstavlja že sam način raziskovanja, na ugotovitvah katerega temelji delo. Predstavljena spoznanja so namreč, kot poudari avtorica, rezultat stvarnih, zahtevnih in skrbnih raziskovanj v naravoslovnih laboratorijih, ki so preverjena z ugotovitvami razvojnih psihologov in strokovnjakov za otrokov zgodnji razvoj. Povezava med naravoslovno abstraktno znanostjo in družboslovnim vsakdanjim življenjem je magnet, ki lahko pritegne javnost, še zlasti pa strokovnjake in institucije, ki se ukvarjajo z vzgojo najmlajših otrok.

Knjiga je razdeljena na več poglavij. V prvem poglavju predstavlja avtorica najnovejše ugotovitve znanstvenikov o razvoju možganov. Gre za navedbo novih spoznanj, do katerih so prišli strokovnjaki v nevrofizioloških znanostih in na drugih znanstvenih področjih, ki se ukvarjajo z razvojem možganov. Delo se nadaljuje z osrednjim poglavjem, ki nosi naslov *Kaj smo se doslej naučili?* Razdeljeno je na pet podpoglavij, in sicer:

- Človekov razvoj na razpotju medsebojnega vpliva narave (nature) in vzgoje (nurture).

- Zgodnja nega in vzgoja ima odločilen in trajen vpliv na človekov razvoj, njegove sposobnosti za učenje in zmožnosti za uravnavanje lastnih čustev.

- Človekovi možgani so se sposobni spreminjati, izboljševati, vendar je pri tem odločilen čas.

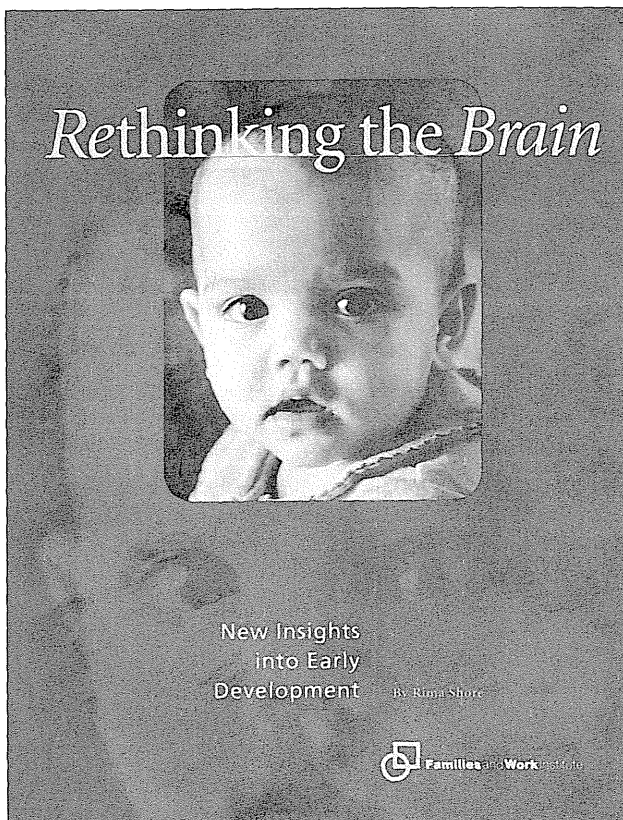
- Obstaja obdobje, ko imajo negativne izkušnje ali pomanjkanje primerne stimulacije lahko resne trajne posledice na razvoj možganov.

Zadnje poglavje v knjigi ima naslov *Kam gremo od tukaj?* in je namenjeno razpravljanju o različnih temah, med drugim tudi o prenosu vedenj o otrokovem razvoju v prakso ipd. Delo zaključujejo pojmovno kazalo, priloge, med katerimi velja izpostaviti primer zgodnjega intervencijskega programa, opombe, viri in literatura.

Najzanimivejše je vsekakor drugo oziroma osrednje poglavje, zato v nadaljevanju vsebinsko osvetljujemo nekatere zanimive ugotovitve, ki jih prinaša ta del knjige.

Kot eno izmed glavnih izvirnih odlik dela velja vsekakor poudariti "lovljenje" ravnotežja med otrokovimi prirojenimi zmožnostmi in okoljem – oboji pomembno vplivajo na otrokov razvoj. Navedeno dejstvo je že dolgo znano, vendar je predvsem sprejeto na področju otrokovega socialnega in čustvenega razvoja. Pri kognitivnem razvoju in kognitivnih sposobnostih pa znanstveniki in laiki dajejo prednost prirojenim dispozicijam. Delo Rime Shore poskuša navedeno utečeno, a žal tudi že zastarelo, razmišljanje preseči s primeri spoznanj raziskovalcev različnih disciplin. Skozi vse delo je kot rdeča nit ves čas opazno močno poudarjanje dejstva, da na otrokov kognitivni razvoj deluje veliko različnih dejavnikov, ne le geni, ki jih podeduje od staršev, temveč tudi okolje. V okviru slednjega avtorica izpostavi neposredno otrokovo domače okolje ter tudi širše socialno in ekonomsko stanje lokalnih skupnosti ter države v celoti. V najširšem smislu je tako, meni avtorica, na neki način vsak državljani odgovoren za razvoj posameznega otroka.

Nazoren primer osveščanja bralca o vlogi okolja na otrokov razvoj možganov predstavlja odstavek, v katerem avtorica navaja antropološki pogled o razvoju možganov iz dela z naslovom *Culture and Mind: Cognition, Culture, and the Problem of Meaning* (Bradd Shore, 1996). V navedenem delu je zapisano, da predstavljajo otrokovi možgani ob rojstvu 25 % povprečne teže možganov odraslega. Kar je zelo neobičajno v primerjavi z možgani primatov. Celo človeku najbližji šimpanz je rojen s 45% teže možganov odraslih živali, ostalih 55% pa se začne pri njem razvijati kmalu po rojstvu, a v počasnem tempu. Med primati tako samo človeški možgani nadaljujejo po rojstvu z intenzivno rastjo. Njihova nevrofiziološka izgradnja je kasnejša, a zelo intenzivna skozi prvi dve leti življenja. Milijeni-zacija ni končana vse do 6 leta starosti. Fizični razvoj možganov se tako zaključi šele s puberteto. V primerjavi s primati gre pri otroku za kombinacijo prezgodnjega rojstva in upočasnjene razvoja, kar pomeni, da se kar tri četrtine človeških možganov razvijejo zunaj maternice, v neposredni povezavi z zunanjim okoljem.

Navedeno kaže na velik vpliv okolja na razvoj možganov skozi vse življenje. Ob tem pa avtorica poudarja, da je pomemben tudi čas. Otrokovo okolje nima enakovrednega vpliva na razvoj možganov vse življenje. Ta vpliv je največji v prvih letih življenja. To je tudi povod, da se ugotovitve in predlogi, predstavljeni v knjigi *Rethinking the Brain*, osredotočajo predvsem na otroka v prvih treh letih življenja. V tem obdobju so človekovi možgani "plastični", zato imajo takrat pozitivni in negativni vplivi spodbud iz okolja resne in trajne učinke na njih. Avtorica z navdušujočim slogom pisanja opozarja na možnosti, ki jih otrokovi možgani potrebujejo za svoj razvoj, hkrati pa poudarja nevarnost negativnih učinkov.

Čeprav delo na kontinuiran način predstavlja vlogo okolja na otrokov kognitivni razvoj, pa je njegova pomanjkljivost v tem, da sistematično ne predstavi dejavnikov iz okolja, ki učinkujejo na razvoj. Predvsem pozitivni dejavniki so zapisani domala med vrsticami. Nekoliko večji poudarek je namenjen negativnim oziroma rizičnim dejavnikom (npr. vloga materinega kajenja, depresije ipd.), predvsem v smislu osveščanja in opozarjanja. Navedeno izogibanje avtorice doslednejši predstavitvi dejavnikov razvoja je razumljivo, saj niti danes ne vemo, kateri vse so to. Zato delo Rime Shore prinaša zgolj ugotovitve dosedanjih raziskovalcev o vplivu doslej preučevanih dejavnikov, ki jih imajo ti na otrokov kognitivni razvoj. Delo ima namen opozoriti na način razvoja možganov in tako spodbuditi tudi druge raziskovalce k preučevanju vloge različnih dejavnikov iz okolja, ki bi lahko imeli možne vplive na otrokov razvoj.

Poudariti pa velja, da je avtorica vse dejavnike otrokovega razvoja iz okolja, ki se jih je dotaknila, predstavila najprej po teoretični plati, v posebej označenih odsekih pa je naredila njihovo preslikavo v prakso. Navedeno že samo po sebi pritegne bralca, prvi hip zaradi barvnega besedila, nato pa zaradi vsebine, ki poskuša najti rešitve vsakodnevnih dilem, s katerimi se srečujemo. Tako avtorica predstavlja razprave na teme *Ali naj matere ostanejo po rojstvu otroka doma? Kaj naj se ukrene glede otrok, ki niso vzgajani z ljubeznijo svojih staršev? Ali naj vztrajamo s trdom pri otrocih, ki zaostajajo v razvoju? Ali naj se pri vzgoji dveh otrok ukvarjamo več z mlajšim otrokom?* Dokončnih odgovorov na navedena vprašanja, avtorica ne ponudi, navaja pa več možnih miselnih tokov reševanja dilem.

Pohvaliti velja tudi grafično oblikovanje knjige. Tekst je privlačno oblikovan (različne barvne podlage, oblike in barve črk), v manjših delih, ki jih prekinjajo fotografije otrok in teoretične predstavitve v slikah. Navedeno daje knjigi dodatno privlačnost in vabljalnost ter predstavlja možnost, da bodo po njej segli tudi ljudje iz prakse (vzgojitelji, učitelji, starši in študentje), ki niso znanstveniki na področju nevrofizioloških znanosti. Ravno slednjim je delo v največji meri tudi namenjeno, saj je njihova vloga v otrokovem razvoju največja.

Menimo, da kljub temu, da delo ni prevedeno v slovenščino, to ne bo ustavilo bralcev, ki delajo z otroki, da ne bi segli po njem. Delo *Rethinking the Brain* je zaradi temeljnih znanj, ki jih prinaša o otrokovem kognitivnem razvoju, prepotrebno čtivo za vse pedagoške delavce, starše in študente, ki imajo vpliv na otrokov razvoj. Predstavljeni pogledi na zgodnje otroštvo nam lahko pomagajo preseči lastne predpostavke o razvoju in tako pomembno vplivati na naše odločitve, ki posredno in neposredno ožijo ali širijo meje otrokovega razvoja.

Joca Zurc

Jelena Hladnik – Nataša Bratina Jurkovič – Tanja Simonič
(eds.): MI UREJAMO KRAJINO. ZBORNIK
PREDSTAVITVENE DELAVNICE. Ljubljana, Društvo
krajinskih arhitektov Slovenije, 2004, 81 str.

Za naslovom *Mi urejamo krajino* se skriva v novembru izdan zbornik, ki predstavlja enega od rezultatov istoimenskega projekta. Ob podpori Ministrstva za okolje, prostor in energijo ter v sodelovanju z Oddelkom

